

הרב יהודה זולדן

לא תזיק!

מבוא

- א. פוגע בחבר = חוטא לה'
- ב. הפיצוי ותשלום הנזק- תיקון למזיק או לניזק?
- ג. האיסור להזיק ומצות אהבת לרעך כמוך
- ד. תן דעתך שלא תקלקל סיכום

מבוא

מסכת בבא קמא היא הראשונה בסדר נזיקין, והיא אכן עוסקת בשאלות שונות הקשורות לנזק שגורם אדם או קנינו לאדם אחר או לקנינו של האחר. מה החומרה שבדבר, האם העיון בנושאים אלה הם רק מתי וכיצד יש להשיב את הסדר החברתי על כנו כשנוצר נזק, או שיש כאן משהו משמעותי יותר? האם ההנחיה של בעלי התוספות: לאורך המסכת: "דיותר יש לאדם לזוהר עצמו שלא יזיק אחרים משלא יוזק"¹, היא בגדר עצה או המלצה, או שיש כאן תפיסת עולם ערכית חינוכית ולא רק סדר חברתי?

א. פוגע בחבר = חוטא לה'

איסורים חמורים נאמרו בתורה בתחומים שבין אדם לחברו: "לא תרצח, לא תנאף, לא תגנב, לא תענה ברעך עד שקר, לא תחמד בית רעך, לא תחמד אשת רעך ועבדו ואמתו ושורו וחמורו וכל אשר לרעך" (שמות כ, יב-יג). יש והתורה חזרה ופירטה חלק מהאיסורים הללו, כמו: "לא תגנובו ולא תכחשו ולא תשקרו איש בעמיתו" (ויקרא יט, יא). מלבד האיסור שבדבר, על הפוגע, לתקן את היחסים החברתיים עם הנפגע. הוא עשה עוול, התגלה פגם חמור בהתנהגותו, ועליו להשיב את החסר לנפגע כתוצאה מהנזק, במידה וזהו דבר שניתן להשיבו בצורה כזו או אחרת. היות הדבר איסור מוחלט, לצד השבה ממונית או ערך אחר לנפגע, מלמדת על כך שהפגיעה היא כפולה. פגיעה אנושית, ופגיעה שמימית. לא רק שפלוני עצמו נפגע, הוא או רכושו, אלא שאף העולם נעשה מקולקל יותר מבחינה רוחנית ומוסרית. הטוב והחסד העליון שה' משפיע עלינו, נפגע והושחת. על כן, מלבד תיקון הסדר החברתי בין הפוגע והנפגע, יש צורך בתיקון רוחני. בזמן שהמקדש היה קיים, היה על הפוגע בחברו גם להביא קרבן:

וידבר ה' אל משה לאמר: נפש כי תחטא ומעלה מעל בה' וכחש בעמיתו בפקדון או בתשומת יד או בגזל או עשק את עמיתו: או מצא אבדה וכחש בה ונשבע על שקר על אחת מכל אשר יעשה האדם לחטא בהנה: והיה כי יחטא ואשם והשיב את הגזלה אשר גזל או את העשק אשר עשק או את הפקדון אשר הפקד אתו או את האבדה אשר מצא: או מכל אשר ישבע עליו לשקר ושלם אתו בראשו וחמשתיו יסף עליו לאשר הוא לו יתננו ביום אשמתו: ואת אשמו יביא לה' איל תמים מן הצאן בערך לאשם אל הכהן: וכפר עליו הכהן לפני ה' ונסלח לו על אחת מכל אשר יעשה לאשמה בה: (ויקרא ה, כ-כו).

"כי תחטא מעלה מעל בה'" - מהי אותה מעילה בה? א. מכחיש היות פקדון אצלו. ב. מכחיש שקבל כסף מחבר. ג. מכחיש שגזל מחבר. ד. עשק את חברו- לא שילם את שכר החבר כראוי "לא תעשוק

¹ תוספות בבא קמא כג ע"א ד"ה וליחייב (השני); תוספות בבא קמא כז ע"ב ד"ה ה"ג אמאי.

שכיר עני ואביון" (דברים כד, יד). ה. מכחיש בפני בעל האבדה שמצא אבדתו. בכל אילו הוא גם נשבע על מעשה שקר. כל אילו הם בן אדם לחבירו, והם מעל בה'.

כל הכופר בפקדון, כאלו כופר בהקב"ה שנאמר ומעלה מעל בה' (במדבר רבה (וילנא) פרשה ט ד"ה ב).

הרשימה המובאת כאן, אילו הם דוגמאות בודדות, מתחומים שבין אדם לחברו, אך הן כוללות הרבה יותר. כך נדרש בספרא:

ה) "וכחש בעמיתו". יכול בדברים? תלמוד לומר: "בפקדון" שהוא של ממון, יצא דבר שאינו של ממון. (ו) או מה פקדון מיוחד שאין לו רשות להוציאו, מלוה שיש לו רשות להוציאו מנין? תלמוד לומר: "או בתשומת יד"? או מה אילו ואילו מיוחדים, דברי' שיש בהם מתנת יד וגזל שאין בו מתנת יד מנין? תלמוד לומר: "או בגזל". או מה אילו ואילו מיוחדים דברים הניטלים מרשות בעלים, הכובש שכר שכיר שאינו נוטל מרשות בעלים מנין? תלמוד לומר: "או עשק את עמיתו". או מה אילו ואילו מיוחדים דברים שדעת שנים יודעת, אבידה שאין דעת שניהם יודעת מנין? תלמוד לומר: "או מצא אבידה וכחש בה" ולא במוצאה. בן עזאי אומר שלש אבידות הן היודע בה ולא במוצאה, במוצאה ולא בה, לא בה ולא במוצאה. (ז) או מה אילו ואילו מיוחדים דברים שאיפשר לדעתן, דברי' שאי אפשר לדעתן כגון המערב מים ביין, גלובי' בשמן, מי מעיין בדבש, חלב חמור בקטף, קימוס במור, חול בפול, עלי גפנים בפילון, מנין? תלמוד לומר: "על שקר", על כל דבר שיש שקר. (ח) או מה אילו מיוחדים שאין נזיקים של ממון, **דברים הנזיקים** כגון: **חובל אדם באדם, קנין בקנין, אדם בקנין, קנין באדם**, מנין? תלמוד לומר: "על אחת מכל אשר יעשה לאשמה בה". (ספרא ויקרא - דבורא דחובה פרשה יב ד"ה פרק כב).

גם כשאדם גורם נזק לחברו, ע"י גופו או רכושו- קנינו, בגופו של חברו או ברכושו- קנינו, חייב להביא קרבן.

סדר הדברים הוא, שכשהפוגע יעשה תשובה, ויודה בדברים שהוא עשה (במדבר ה, ו רש"י שם), ואז בראשונה עליו להשיב לנפגע את רכושו ועוד חמישית, ואז יוכל להביא את קרבנו ויכופר לו. הפוגע לא יוכל להקריב קרבן כל עוד לא תיקן את מערכת היחסים עם חברו. כך דנה הגמ' בבבא קמא בפרק תשיעי:

מביא גזילו עד שלא הביא אשמו יצא, הביא אשמו עד שלא הביא גזילו לא יצא (משנה בבא קמא פ"ט מ"ב)

הוא עצמו צריך לילך ולהשיב לנפגע את חסרונו אפילו אם הנפגע - הנגזל נמצא רחוק מאד: הגזל את חברו שוה פרוטה ונשבע לו יוליכנו אחריו אפילו למדי. לא יתן לא לבנו ולא לשלוחו אבל נותן לשליח בית דין (משנה בבא קמא פ"ט מ"ה).

למה דוקא למדי? מפני ששם כסף לא נחשב: "הנני מעיר עליכם את מדי אשר כסף לא יחשבו, וזהב לא יחפצו בו" (ישעיהו יג, יז). ע"פ פירוש תפארת ישראל משנה ב"ק שם). לפוגע זה לא משנה דבר. גם אם הנפגע לא זקוק לכסף, הוא צריך להחזיר לנפגע את החסרון שהוא גרם, אפילו אם עליו ללכת רחוק. לא מועיל ע"י שליח או קרוב משפחה. הוא בעצמו ישיב, יתקן את מערכת היחסים שנפגעה, ואח"כ יוכל להביא את קרבנו ולהתכפר.

הקדימות לתקן את מערכת היחסים שבין אדם לחברו לפני תיקון הקלקול שבין אדם למקום, אותה מעילה בה', מזכירה את סדר הכפרה והתשובה של יום כיפור:

עבירות שבין אדם למקום יום הכפורים מכפר. עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה חברו. את זו דרש רבי אלעזר בן עזריה: "מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו" (ויקרא טז, ל). עבירות שבין אדם למקום יום הכפורים מכפר, עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חברו. (משנה יומא פ"ח מ"ט).

מכאן שבפגיעה באחר או ברכושו, יש למעשה מרכיב איסורי, שבא לידי ביטוי בצו האלוקי המוחלט והברור: "לא תגנוב", "לא תכחשו" וכד', ועליו יש לכפר עליו בקרבן, ויש מרכיב חברתי-ממוני, אותו יש לתקן בסידור מערכת הקשרים שבין אדם לחברו, ולעיתים יש עונשים נוספים או קנסות, שהם מצד בית הדין מיצגי הסדר החברתי בקהילה. אך המכנה המשותף הוא הקלקול שהתגלה בפוגע, במזיק.²

רמב"ם הלכות תשובה פרק ב הלכה ט

אבל עבירות שבין אדם לחבירו כגון החובל את חבירו או המקלל חבירו או גוזלו וכיוצא בהן אינו נמחל לו לעולם עד שיתן לחבירו מה שהוא חייב לו וירצהו, אע"פ שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו צריך לרצותו ולשאול ממנו שימחול לו,

ב. הפיצוי ותשלום הנזק- תיקון למזיק או לניזק?

גם התשלום הכספי, פיצוי הנפגע איננו נובע מהצורך להשיב לו את החסר, אלא תיקון מידות הפוגע. הראייה קוק מבחין בענין זה בתפיסה עקרונית ומהותית בין משפטי התורה לאומות העולם.

העונשים החברתיים, **בייחוד בשביל היזק ממון**, יש להם שני מקורות נפשיים: טוב ורע. האחד (=הטוב), נובע מתוך ההכרה אסור לעשות עולה, והעושה עוול צריך שייוסר כדי שתתחזק ההכרה הזו.

והשני (=הרע), בא מתוך צרות עין, מפני שההרגשה של השלי ושל האני, היא חזקה ומגושמת באין שיעור.

כל המשפטים שהם הולכים בלא מקור אלוקי, יונקים ממקור הרע, וכל המשפטים האלוקיים אין בהם כלום מהרע, כי אם הכל נובע ממקור הטוב של האמת והיושר שהוא לעצמו. (ערפילי טהר, עמ' צג- צד)

ניתן להבחין בשתי אפשרויות מדוע נדרש מהמזיק – הפוגע, לתקן ולפצות. האחת, הוא צריך לתקן, לא בגלל שהאחר נפגע, אלא בגלל שהוא חרג ממידת היושר והאמת. עליו לתקן את עצמו את מידותיו, לחדד את מידת הרגישות שלו לאחר לזולת, לרכוש. עליו לתקן את העולה שנוצרה בעולם כתוצאה ממעשיו. השניה, בגלל שהאחר נפגע. פגעת בגופו או ברכושו של האחר, פגעת ב"אני" שלו, ב"אגו" שלו. ממשיך הרב קוק:

משפטי הגוים ברובם נובעים מן האנוכיות הגסה הזאת, שעליה בנויה החברה הפוליטית של האנושיות... כי המקור של החברה האנושית המפורדת ללאומים לוחמים זה בזה בלא רחמים, יונק הוא עדיין ממקור הרשעה, והצורה המשפטית באה, לא מהמלחמה נגד העוול בכלל, אלא מהרשעה וצרות העין נגד האיש האחר שאינו בעל אותו רכוש. (שם)

התפיסה המקובלת יותר בעולם הרחב היא, שעל הפוגע להשלים לניזק את חסרונו מאחר שהוא גרם לו לחסר, לא בשל עצם העול שנגרם כתוצאה ממעשה הפוגע. זו צרות עין, זו חברה שבדרך זו לא תוכל

² מימד הכפרה על העוולה נמצא גם ברוצח בשגגה הנמצא בעיר מקלט. אין זה רק עונש – בידוד חברתי, ופרק זמן של לימוד והתבוננות על השגגה החמורה שגרמה לרצח של אחר, אלא גם מרכיב של כפרה: "לא יכופר לדם אשר שופך בה כי אם בדם שופכו" (במדבר לה, לד). ואכמ"ל.

לעולם לתקן את החיים החברתיים מהשורש. כי היא לא נלחמת בעוולה עצמה, אלא בתוצאותיה. התורה מדריכה אותנו אחרת:

אחת היא מלחמת ה' של ישראל, שיסודה הוא רק הגברתה של האורה האלוהית, הדורשת את יסוד המשפט ממקורו הטוב. (שם)

אנו רוצים בטוב באשר הוא טוב, ובא ממקור הטוב. תיקון עולם במלכות שדי, הגילוי החיובי הצודק יותר של החיים. ולכן ממשיך להסביר שם הרב קוק, אסור גם לילך לידון בפני גוים "אלה המשפטים אשר תשים לפניהם" – לפניהם ולא לפני גוים, אע"פ שיתכן ויש מצב בו הם דנים כדיני ישראל. וההזדמנות הארעית שנתדמו הדינים בצורתם החיצונה, אינה יכולה לטהר את הזוהמא המקורית של נטית הנפש שיסוד המשפט יונק ממנה. (שם).

מקורות היניקה, של המשפט האלוהי והמשפט הגויי, התפיסה וההבנה מה יעודו של המשפט מהי מטרת התיקון החברתי, הנובע כתוצאה מעשית נזק, שונה בתכלית.

ניתן אמנם לראות בפיצוי שהמזיק מפצה את הניזק, השבת חסרון, אך לא במובן זה שהוא משיב לו את "האני", את "האגו" שנפגע, אלא במובן אחר, שגם בו יש תיקון עולם במלכות שדי.

היות האדם בעל רכוש, היא מתת שמים. יש בזה ממידותיו של הקב"ה. "קונה שמים וארץ". עצם הבעלות על רכוש, היא הליכה במידותיו של הקב"ה. ועל כן הסביר הרב יעקב משה חרל"פ:

ובהיות שעיקר מהות האדם היא הבעלות הנקנית לו מן השמים, ובזה הוא מתדמה לעליון

ב"ה "אני שליט בעליונים, ואתה שליט בתחתונים"... שלילת בעלות היא כריתה מהתדמותו

לעליון, ובכך הזהירות במילי דנזיקין היא שלמות עליונה מאד. (מי מרום, אבות א, א)

יש להשיב את החסר לנפגע, לניזק, לא בשל הפגיעה האישית, האנוכית בו. שלילת בעלות – ע"י גניבה, פגיעה בלתי הפיכה בגופו או ברכושו, גרימת נזק לאחר, אף היא פגיעה בהתדמותו לבורא.

ג. האיסור להזיק ומצות אהבת לרעך כמוך

לא נאמר בשום מקור בתורה במפורש שאסור להזיק, על אף שאין זה משנה כיצד גרם אדם חסר לחברו ע"י גניבה למשל או בעקבות נזק. יש עונשים ותשלומים על נזק, אך לא נאמר במפורש שיש איסור בדבר. יש מהראשונים שטענו שהאיסור להזיק אכן נכלל באיסורים האחרים המפורשים בתורה בתחומים שבין אדם לחברו. רבינו יונה (אבות א, א) כותב שהאיסור להזיק נכלל באיסור "לא תגזול". הרב מאיר הלוי, יד רמה (בבא בתרא סימן קז) כותב שהאיסור להזיק נכלל באיסור: "לפני עור לא תתן מכשול". אם אסור להציב מכשול לאחרים או לרכושם, קל וחומר שאסור להזיק להם. לחילופין כתב, שיש בזה גם מצות: "ואהבת לרעך כמוך". המזיק מבטל עשה זה.³ גם פס' זה מבטא את אותו רעיון. המשכו "אני ה'". (ויקרא יט, יח):

בן עזאי אומר "זה ספר תולדות אדם" כלל גדול בתורה. ר' עקיבה אומר: ואהבת לרעך כמוך

(ויקרא יט, יח) כלל גדול ממנו, שלא תאמר הואיל וניתבזיתי יתבזה חברי, אמר ר' תנחומא:

אם עשית כן דע למי אתה מבזה, "בדמות אלהים עשה אתו". (בראשית רבה (תיאודור-אלבק)

פרשה כד ד"ה ביום ברא אלהים)

³ האחרונים הרבו לעסוק בשאלת האיסור להזיק. ראה למשל: הרב יעקב ישראל קנייבסקי, סטייפלר, בבא קמא סימן א; ר' חיים מבריסק, ברכת שמואל בבא קמא סימן סב; הרב אהרון ליכטנשטיין, "האיסור להזיק", דינא דגרמי, עמ' 169-180, ועוד. ראה גם מאורות הדף היומי, בבא קמא, עמ' ב-ג. **אצל אבי רוס-ניזקין-האיסור להזיק, מקורת נוספים **רבנו חננאל בבא קמא טו ע"א***

פגיעה בחבר היא פגיעה בדמות אלוקים שבו. התורה מדריכה אותנו לעשות טוב לחבר, לא רק שלא לעשות לו נזק. הבסיס הוא אמנם "מה ששנוי עליך אל תעשה לחברך" על דרך השלילה, אבל היא לא מספקת להניע עשית טוב. הדרישה הגבוהה יותר היא במובן החיובי: "ואהבת לרעך כמוך".

שצונו לאהוב קצתנו את קצתנו כמו שנאהב עצמנו. ושתהיה חמלתי ואהבתי לאחי, כחמלתי ואהבתי לעצמי, **בממונו ובגופו**. וכל מה שיהיה ברשותו או ירצה אותו, וכל מה שארצה לעצמי ארצה לו כמוהו, וכל מה שאשנא לעצמי או למי שידבק בי אשנא לו כמוהו. והוא אמרו יתעלה (שם) ואהבת לרעך כמוך (רמב"ם ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה רו).

כשאדם אוהב את הבריות ורוצה בטובתם, בודאי שלא ירצה לגרום להם נזק:

לאהוב כל אחד מישראל אהבת נפש, כלומר שנחמול **על ישראל ועל ממונו** כמו שאדם חומל על עצמו וממונו, שנאמר [ויקרא י"ט, י"ח] ואהבת לרעך כמוך. ואמרו זכרונם לברכה [שבת ל"א ע"א] דעלך סני לחברך לא תעביד. ואמרו בספרי, אמר רבי עקיבא זה כלל גדול בתורה, כלומר שהרבה מצוות שבתורה תלויין בכך. **שהאוהב חבירו** כנפשו, לא יגנוב ממונו, ולא ינאף את אשתו, ולא יונהו בממון ולא בדברים, ולא יסיג גבולו, **ולא יזיק לו בשום צד**. וכן כמה מצוות אחרות תלויות בזה, ידוע הדבר לכל בן דעת. (ספר החינוך מצוה רמג).

אהבת הבריות, אהבת היצירה בכללה, היא הקו המנחה. לפעול ולעשות מעשים חיוביים למענם, ולא את ההיפך:

האהבה צריכה להיות מלאה בלב לכל. אהבת כל המעשים (=הברואים), היא קודמת לכל, אח"כ אהבת כל האדם, אחריה אהבת ישראל שהיא כוללת הכל, שעתידין ישראל לתקן את כל המעשים כולם. וכל אהבות אלה הם אהבות מעשיות, לאהוב אותם לעשות להם טובה ולגרום להם עילוי (הראי"ה קוק, מוסר אביך, מידות - אהבה, א-ב).⁴

על חסידים ראשונים מסופר בגמ' אצלנו, שהיו עושים מעל ומעבר כדי שלא יוזק על ידם, גופו או רכושו של אחר:

ת"ר: חסידים הראשונים היו מצניעים קוצותיהם וזכוכיותיהם בתוך שדותיהן ומעמיקים להן ג' טפחים, כדי שלא יעכב המחרישה. (תוספתא בבא קמא [ליברמן] ב, ו). רב ששת שדי להו בנורא (זרקם לאש). רבא שדי להו בדגלת (זרקם לנהר חדקל). (בבא קמא ל ע"א).

הרמב"ם הסביר ופרט:

חסידים הראשונים היו מצניעין את הקוצים ואת הזכוכית בתוך שדותיהן בעומק שלשה טפחים בארץ כדי שלא **תעלם המחרישה**. ואחרים שורפין אותן באש, ואחרים משליכין אותן לים או לנהר **כדי שלא יוזק בהן אדם**. (רמב"ם הלכות נזקי ממון יג, כב).

שלא יוזק גופו של אדם או מחרשתו- רכושו. המחשבה החיובית היא איך לגרום טוב לאחרים, ואיך לעשות בשבילם אף מעל לנדרש, כדי שלא יפגעו.

דברי התוספות החוזרים וחוזרים לאורך כל המסכת: "דיותר יש לאדם ליזהר עצמו שלא יזיק אחרים משלא יוזק", הם לא רק עצה חברתית כיצד להמנע מעשית נזק, אלא היא הנהגה מהותית ועקרונית של התורה. שהרי: "לפי הדעת והסברה על הניזק לשמור עצמו מן ההיזק" (מהר"ל, באר הגולה, באר השביעי, עמ' קמה), אך זה חידושה של התורה. האחריות היא על האדם שלא יפגע בחברו ע"י גופו או ע"י קנינו. "אין ראוי שיבוא היזק מזה לזה, אף ע"י ממונו, שדבר זה הוא היפך הרעות והחיבור". (מהר"ל שם).

⁴ ראה עוד: הראי"ה קוק, עין איה שבת עמ' א עמ' 143 (דעלך סני לחברך לא תעביד).

ד. תן דעתך שלא תקלקל

הרצון האלוקי הוא שהאדם יוסיף ויתקן עוד בעולם. ישכלל, יפתח ויצור. כך הזהיר ה' כבר את האדם הראשון:

"ראה את מעשה האלהים כי מי יוכל לתקן את אשר עותו", בשעה שברא הקב"ה את אדם הראשון נטלו והחזירו על כל אילני גן עדן ואמר לו: ראה מעשי כמה נאים ומשובחין הן, וכל מה שבראתי בשבילך בראתי, תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי. שאם קלקלת אין מי שיתקן אחריך. (קהלת רבה (וילנא) פרשה ז, א [ג]).

הקב"ה ברא בריאה מתוקנת נאה ומשובחת, ועל האדם להידמות לו. לא רק שלא לקלקל אלא אף לעשות כמותו. הקלקול הרצון להשחית ולהזיק הוא ניגוד להדרכת ה' אותנו כאן בעולם הזה. תן דעתך שלא לקלקל, צריך חינוך עמוק וטוב, מרובה בדעת בחכמה ובתבונה שלא לקלקל, אלא לעשות טוב. בהיזק לאדם או לרכושו יש ממידת ההשחתה. התורה מזהירה אותנו שלא להשחית דוקא בסיטואציה בו נעשית פעילות ההשחתה הגדולה ביותר, לעיתים בחוסר ברירה, אבל בצדק- בשעת מלחמה. גם במציאות הקשה והמורכבת של מלחמה בו הורסים ושוברים, צריך להזהר ולעשות מה שצריך להצלחת המלחמה, אבל רק מה שצריך.

מאסור זה הנאמר במלחמה, למדו חז"ל הלכות נוספות שאין להשחית סתם ללא מטרה, גם שלא בשעת מלחמה. "אמר ר' חנינא, לא שכיב שיכחת ברי, אלא דקץ תאנה בלא זימנה" (=לא מת שיכחת בני, אלא בשל שכרת תאנה לפני שהבשילה) (בבא קמא צא ע"ב). וכך הסביר זאת ספר החינוך:

שלא להשחית אילני מאכל במצור וכן כל השחתה בכלל הלאו.

... נכנס תחת זה הלאו שלא לעשות שום הפסד, כגון לשרוף או לקרוע בגד או לשבר כלי לבטלה, ובכל ענינים אלו ובכל כיוצא בהם שיהיה בהם השחתה יאמרו זכרונם לברכה תמיד בגמרא [קידושין ל"ב ע"א] והא קא עבר משום בל תשחית.

שורש המצוה ידוע, שהוא כדי ללמד נפשנו לאהוב הטוב והתועלת ולהדבק בו, ומתוך כך תדבק בנו הטובה ונרחיק מכל דבר רע ומכל דבר השחתה. וזהו דרך החסידים ואנשי מעשה אוהבים שלום ושמחים בטוב הבריות ומקרבים אותן לתורה, ולא יאבדו אפילו גרגר של חרדל בעולם, ויצר עליהם בכל אבדון והשחתה שיראו, ואם יוכלו להציל יצילו כל דבר מהשחית בכל כחם. ולא כן הרשעים אחיהם של מזיקין, שמחים בהשחתת עולם והמה משחיתים, במדה שאדם מודד בה מודדין לו, כלומר בה הוא נדבק לעולם, וכענין שכתוב [משלי י"ז, ה'], שמח לאד לא ינקה רע, והחפץ בטוב ושמח בו נפשו בטוב תלן לעולם, זה ידוע ומפורסם. (ספר החינוך, מצוה תקכט).

אדם מישראל מצווה שלא לקלקל ולהשחית, אפילו לא גרגר אחד, גם חפץ שהוא הפקר. החינוך הוא לדבוק בטוב, ובמעשה הטוב, ההיפך מרשעים שחפצם הוא בהשחתה ובהיזק.

סיכום

מסכת בבא קמא היא המסכת הראשונה הפותחת סדר נזיקין, עליה נאמר שהיא סדר ישועות:

אמר ריש לקיש: מאי דכתיב: "והיה אמונת עתיך חסן ישועות חכמת ודעת" (ישעיהו לג, ו)? אמונת - זה סדר זרעים, עתיך - זה סדר מועד, חסן - זה סדר נשים, ישועות - זה סדר נזיקין, חכמת - זה סדר קדשים, ודעת - זה סדר טהרות (שבת לא ע"א)

מה הישועה שבסדר נזיקין? רש"י (שם) מפרש:

סדר נזיקין - מושיען, מזהיר לפרוש מהיזק ומהתחייב ממון.

למה לא להזיק? כי זה קלקול בנפש, במידות של האדם. זהו קלקול בטוב ובשפע האלוקי שיש בעולם. זהו פגיעה בצלם אלוקים שבאדם, בהתדמות אליו יתברך. לא בגלל שההוא נפגע, דבר רע כשלעצמו, אלא בגלל שהעולם נהיה מושחת יותר ורע יותר. היפך ההנהגה האלוקית : "טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו". תיקון העולה יש בו מימד של כפרה, של סילוק כתם, ועל כן צריך גם להקריב קרבן. העיסוק במסכת בבא קמא בסדרי המשפט: מי חייב, כמה, למה ואיך, הוא עיסוק בתיקון המציאות שנפגמה, כתוצאה מהפגיעה מהנזק. היא תיקון החברה במובן זה שהפוגע יעשה תשובה, יסיר את הקלקול, ויביא את העולם לתיקונו השלם.